

ПРОМИШЉАЊА ТРАДИЦИЈЕ
Фолклорна и литерарна истраживања
Зборник радова посвећен
Мирјани Дрндарски и Ненаду Љубинковићу

Институт за књижевност и уметност
Посебно издање
Књига XXXVII

Рецензенти
Др Габријела Шуберт
Др Марко Недић

ПРОМИШЉАЊА ТРАДИЦИЈЕ

Фолклорна и литерарна истраживања

ЗБОРНИК РАДОВА ПОСВЕЋЕН
МИРЈАНИ ДРНДАРСКИ И НЕНАДУ ЉУБИНКОВИЋУ

Уредили
ПРОФ. ДР БОШКО СУВАЏИЋ
ДР БРАНКО ЗЛАТКОВИЋ

ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ
БЕОГРАД 2014.

Ова књига резултат је делатности пројекта
„Српско усмено стваралаштво у интеркултурном коду” (178011)
Института за књижевност и уметност у Београду

Штампање је омогућило
Министарство просвете, науке и технолошког развоја
Републике Србије

САДРЖАЈ

Стваралачки опус

Нада М. Милошевић Ђорђевић КРИТИЧКА ФОЛКЛОРИСТИКА НЕНАДА ЉУБИНКОВИЋА	15
Смиљана Ж. Ђорђевић Белић ПОЛЕМИЧКИ ГЛАС СРПСКЕ НАУКЕ О ФОЛКЛОРУ – НЕНАД ЉУБИНКОВИЋ	25
Бошко Ј. Сувајдић, Бранко Р. Златковић МИРЈАНА ДРНДАРСКИ – ПОКЛОНИК ТУМАЧЕЊА ЛИНГВИСТИЧКИХ И ЛИТЕРАРНИХ ПОЈАВА У ДРУШТВЕНО-ИСТОРИЈСКОМ КОНТЕКСТУ	41

Народна (усмена) књижевност

Александар Б. Лома У БУДИМА БИЈЕЛА ГРАДА. ПРИЛОГ ИСТРАЖИВАЊУ ЕПСКОГ ДЕСЕТЕРЦА	49
Снежана Д. Самарџија ВИНО ПИЈУ ТРИ ДОБРА ЈУНАКА (СИЖЕЛНИ ПОТЕНЦИЈАЛ ФОРМУЛЕ У УСМЕНОЈ ПОЕЗИЈИ)	63
Љубомир В. Зуковић ОЧИ ЛАЖЉИВЕ, А СРЦЕ СОКОЛОВО	97
Мирјана И. Детелић, Лидија Д. Делић ВЕЧНА КУЋА У УСМЕНОЈ ЕПИЦИ	105
Зоја С. Карановић „ИВО СЕНКОВИЋ И АГА ОД РИБНИКА“ – ИЗМЕЂУ БАЈКОВНЕ СТРУКТУРЕ И ХЕРОЈСКЕ СЕМАНТИКЕ	127
Бошко Ј. Сувајдић „ОРАО СЕ ВИЈАШЕ”. НАД ГРАДОМ ФОРМУЛА	147
Сања В. Радиновић ЦРТИЦЕ О ФИЗИОНОМИЈИ И ИДЕНТИТЕТУ ПЕСАМА ИЗ ХЕКТОРОВИЋЕВОГ <i>РИБАЊА И РИБАРСКОГ ПРИГОВАРАЊА</i> ...	165

Данијела Р. Петковић ТРИЈАДЕ У СРПСКОЈ ЕПИЦИ	191
Александар М. Павловић ПРЕЂУТАНА САРАДЊА – ВУК КАРАЦИЋ, СИМА МИЛУТИНОВИЋ И ПЕСМЕ ВЛАДИКЕ ПЕТРА I	207
Иван Р. Златковић ЈЕДНО „РАСКОВНИЧКО“ ВИЂЕЊЕ ЕПСКЕ ЛЕГЕНДЕ О МАРКУ КРАЉЕВИЋУ	221
Данијела М. Поповић НАРОДНЕ ПРИПОВЕТКЕ И ПРЕДАЊА У ЧАСОПИСУ „КАРАЦИЋ“ ...	233
Немања Ј. Радуловић ПРЕДИВО КАО АТРИБУТ У НАРАТИВИМА О СУДБИНИ.....	247
Даница Ј. Јовић ЈА КАКО ЗНАМ, ТАКО ЋУ ДА ПРИЧАМ: Поетика казивања предања на примерима варијаната о манастиру Брадачи.....	259
Владета С. Коларевић СКЕРЛИЋИ – ШУМАДИЈСКИ СРОДНИЦИ НЕНАДА ЉУБИНКОВИЋА	277
Љиљана Ж. Пешикан Љуштановић УСМЕНА АНЕГДОТА ОД ЕГЗЕМПЛА ДО ВИЦА	295
Бранко Р. Златковић ХАЦИ ПРОДАНОВА БУНА У ИСТОРИОГРАФИЈИ И УСМЕНОЈ ТРАДИЦИЈИ	305
Драгољуб Д. Златковић ТРАДИЦИОНАЛНА ЛИЧНОСТ У ОТПОЗДРАВИМА ПИРОТСКОГ КРАЈА И СУСЕДНИХ ОБЛАСТИ	325
Љиљана Д. Станимировић ОСВРТ НА МАНИФЕСТАЦИЈУ У СЛАВУ ВЕЛИКОГ ВОЈДА У ВЕЛИКОЈ ПЛАНИ	333

Митологија, етнологија и етномузикологија

Љубинко Р. Раденковић МИТОЛОШКИ ГОСПОДАРИ ШУМА – СЛОВЕНСКЕ ПАРАЛЕЛЕ	339
Ивица Р. Тодоровић О КОМУНИКАЦИЈСКИМ АСПЕКТИМА И МОГУЋНОСТИМА СРПСКОГ МИТА – НА ПРИМЕРИМА РАЗМАТРАЊА ПРИМАРНИХ ЗНАЧЕЊА ПРЕДСТАВА О ЖЕЉИНСКОЈ АЛИ.....	359

Јасна В. Бјеладиновић Јергић ОСНОВНЕ ОДЛИКЕ И ПРОМЕНЕ НАРОДНЕ НОШЊЕ У ЈАДРУ У 19. И 20. ВЕКУ.....	373
Димитрије О. Големовић ПРОМЕНЉИВИ РЕФРЕН.....	385
Данка Р. Лајић Михајловић ПЕВАЊЕ ЕПСКИХ ПЕСАМА УЗ ГУСЛЕ СА АСИНХРОНОМ СЕГМЕНТАЦИЈОМ МУЗИЧКОГ И ПОЕТСКОГ ТОКА	391
Јелена Љ. Јовановић ПРИМЕНА ЉУБИНКОВИЋЕВОГ КОНЦЕПТА „КУЛТУРНЕ СРЕДИНЕ“ У ЕТНОМУЗИКОЛОШКИМ ИСТРАЖИВАЊИМА НА ТЕРЕНУ ЦЕНТРАЛНЕ СРБИЈЕ	407
Веселка М. Тончева ТРАДИЦИОННАТА НАРОДНА ПЕСЕН ОТ ГОРА	425
Милена Ч. Петровић УНИВЕРЗАЛНОСТ УСМЕНЕ ТРАДИЦИЈЕ – ЗВУЧНИ ОБРАСЦИ ЖИВОТИЊА КАО МУЗИЧКИ МОТИВИ У СРПСКОЈ НАРОДНОЈ ПЕСМИ	435
Марија В. Думнић ДЕЧЈИ РИТМИЧКИ СИСТЕМ У ПЕСМАМА СРПСКОГ ВОКАЛНОГ НАСЛЕЂА.....	449
Љубица Б. Милосављевић НАРИЦАЊЕ КАО „ОКАМЕЊЕНИ АФЕКАТ“ У ПОСМРТНИМ ОБРЕДИМА ВЛАХА ЦРНЕ РЕКЕ.....	463
Растко С. Јаковљевић ДОГМА СРПСКЕ ЕТНОМУЗИКОЛОГИЈЕ – О УВЕРЕЊИМА И ДИСЦИПЛИНАМА У СВОЈИМ ЛОКАЛНИМ ОКВИРИМА	475

Упоредне перспективе

Жељко В. Ђурић ПУТОВАЊЕ ПО ИТАЛИЈИ ЈОАКИМА ВУЈИЋА ИЛИ У ВРТЛОЗИМА ВРЕМЕНА	491
Снежана С. Милинковић „FORSE ERA VER, MA NON PERÒ CREDIBILE“. ARIOSTOV „BESNI ORLANDO“ I PROBLEM ISTINE U VITEŠKOM EPU	511
Миодраг С. Матицки ИДЕЈА ИЛИРИЗМА У КЊИЖЕВНОИСТОРИЈСКОМ КОНТЕКСТУ – ПРЕДЛОЖАК ЗА ПОЛМОВНИК О ЈУЖНОСЛОВЕНСКОЈ КУЛТУРИ.....	525

Злата Д. Бојовић УРБАНО И РУСТИКАЛНО У ДРАМАМА МАРИНА ДРЖИЋА	531
Бојан М. Ђорђевић ПРИМЕР ТРИВИЈАЛНЕ КЊИЖЕВНОСТИ У СТАРОМ ДУБРОВНИКУ – ЉУБРУЖИЦА ТИМОТЕЈА ГЛЕЂА	539
Дејан В. Ајдачић РАДОВИ ФОЛКЛОРИСТЕ МИХАЈЛА ГУЦА О РЕЦЕПЦИЈИ СРПСКЕ И ХРВАТСКЕ НАРОДНЕ ПОЕЗИЈЕ У УКРАЈИНИ	551
Душица Д. Тодоровић STRANAC KAO NODOČASNIK U ROMANIMA LJUDI GOVORE RASTKA PETROVIĆA I RAZGOVOR NA SICILIJ ЕЛИЈА ВИТОРИНИЈА.....	561

Поетика и методологија

Ксенија Марицки Гађански ЈЕДНА ПЛАТОНОВА ИНТЕРПРЕТАЦИЈА – О ТРАГЕДИЈИ	573
Војислав П. Јелић СУДБИНА ЈЕДНЕ БЕЛЕШКЕ	577
Никола М. Грдинић ЗАПАЖАЊА О НАЈЧЕШЋИМ ГРЕШКАМА У НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКОМ РАДУ	585
Милан Р. Лукић НАПОМЕНЕ О САКУПЉАЊУ, ЗАПИСИВАЊУ, КАЗИВАЊУ, ПЕВАЊУ – НАПОМЕНЕ САКУПЉАЧА, ЗАПИСИВАЧА, КАЗИВАЧА, ПЕВАЧА.....	605

Савремени књижевни токови

Душан М. Иванић ХРОНОТОПИ СРПСКЕ РЕАЛИСТИЧКЕ ПРОЗЕ (Прилог каталогу).....	621
Бојан Ј. Јовић ОД УТОПИЈСКОГ ДО (АНТИ)УХРОНИЈСКОГ ХРОНОТОПА – ПРОСТОР, ВРЕМЕ, ИСТОРИЈА	647

Славица О. Гароња Радованац ЖЕНСКИ ЛИКОВИ/ТИПОВИ НАШЕ НАРОДНЕ ЕПИКЕ У ЧЛАНЦИМА И БЕСЕДАМА ЛАЗЕ КОСТИЋА.....	659
Валентина Д. Питулић КУЛТ ЈУНАКА У ПРИПОВЕДАЧКОЈ ПРОЗИ ГРИГОРИЈА БОЖОВИЋА	669
Марија М. Шаровић БРАНИТЕЉ ЗАБОРАВЉЕНЕ ТРАДИЦИЈЕ – ДРЕВНА НАРОДНА КУЛТУРА У ДЕЛУ РАСТКА ПЕТРОВИЋА	679
Тијана Д. Тропин ТРАНСПОЗИЦИЈА БАЈКЕ – ОД ФОЛКЛОРНЕ, ПРЕКО АУТОРСКЕ БАЈКЕ, ДО ЕПСКЕ ФАНТАСТИКЕ (<i>Кнежеввић и Северни ветар</i> Љиљане Праизовић).....	691
Љиљана С. Дукић, Боривој Ј. Везмар БИБЛИОГРАФИЈА МИРЈАНЕ ДРНДАРСКИ	701
Љиљана С. Дукић, Боривој Ј. Везмар БИБЛИОГРАФИЈА НЕНАДА ЉУБИНКОВИЋА	709
БЕЛЕШКА УЗ ЗБОРНИК	737

Јелена Љ. ЈОВАНОВИЋ*
Музиколошки институт САНУ
Београд

ПРИМЕНА ЉУБИНКОВИЋЕВОГ КОНЦЕПТА „КУЛТУРНЕ СРЕДИНЕ” У ЕТНОМУЗИКОЛОШКИМ ИСТРАЖИВАЊИМА НА ТЕРЕНУ ЦЕНТРАЛНЕ СРБИЈЕ¹

Етничка и културна слика централне Србије изузетно је сложена; ова област, као изразито метанастасичка, веома је захтеван терен за фолклористичка, па и за етномузиколошка испитивања. Пред проучаваоцима је задатак да идентификују (некада јасно одвојене, а чешће стопљене у мање или више сложене амалгамске облике) елементе различитих фолклорних дијалеката. У вокалном наслеђу, кроз различите елементе музичке структуре забележене на терену, пре свега у старијем сеоском певању, пројављују се и међусобно различити изрази идентитета појединих група становника, пореклом из различитих матичних културних и географских области.

Уз интердисциплинарно сагледавање елемената фолклорних дијалеката и чињеница о етничком пореклу становника Јасенице, од великог значаја за разумевање и тумачење одређених појава у њеном сеоском вокалном наслеђу јесте Љубинковићев концепт културне средине.

Кључне речи: културна средина, Шумадија, Јасеница, етномузикологија, идентитети, музички дијалекти, динарци, старинци.

Одређење појма *културна средина* које је дао Ненад Љубинковић (1982) јединствено је у домаћој фолклористичкој литератури. Овај појам обухвата културно окружење у којем обитавају и стварају припадници одређене заједнице „која поседује чврсту унутрашњу везу (једнако место становања, једнаки или узајамно-зависни интереси, као и обезбеђивање егзистенције на једнак, односно узајамно-зависан начин)” (Љубинковић 1992: 109). У овим заједницама постоје различити приступи у фолклорном стварању: класни, еснафски / егзистенцијални и географски (Љубинковић 1982: 96 и фн. 2), а шира заједница може садржати у себи више

*jelena.jovanovic@music.sanu.ac.rs

¹Текст је резултат рада на пројекту „Идентитети српске музике од локалних до глобалних оквира: Традиције, изазови, промене“ (177004) Музиколошког института САНУ, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

скупина које се, према наведеним карактеристикама, разликују међу собом и чине засебне културне средине. Овакав концепт може се сматрати свеобухватним и отуда добродошлим у проучавању у различитим доменама фолклорне културе, посебно духовне. Пружа широке могућности и у етномузиколошким проучавањима: драгоцен је за потпуније разумевање контекста традиционалне музике, како у савременим условима, тако и у прошлим временима, посебно кад је реч о грађи сакупљеној на теренима где је музика у време бележења још (била) у живој извођачкој пракси.

Пажње је вредна чињеница да Љубинковић у свом промишљању појма културне средине подразумева сагласје саме културе, целокупног физичког окружења које ту културу одређује, и фолклорног стваралаштва. Такав став се веома разликује од оног присутног у преовлађујућем дискурсу западних етномузиколошких методологија друге половине 20. века, ослоњених на концепт културе пост-просветитељског доба (Middleton 2003: 2). Упркос високим донетима у промишљању појмова културе и музике, такав однос неизбежно доводи до раздвојености (*disjuncture*) њихових поимања, па и научних третмана (Bohlman 2003: 46); у таквом дискурсу ова два појма стоје у опозицији (Zemtsovsky 1997: 188). Љубинковићев приступ не носи у себи овакав терет; он је близак гледишту источноевропских проучавалаца, који културу некад и не сматрају предметом, већ инструментом изучавања (Гумилев 2008: 178). Целину традиционалних умећа и стварања посматрају у врло широком контексту *културног предела*, узимајући у обзир све аспекте живота једне заједнице (Иванова 2002: 7, 9); другим речима, приступају материји подразумевајући „свеукупност свих облика животних активности” чланова заједнице на једној територији: природни (географски) предео, делатност, насеље као начин људске самоорганизације у природном пределу, језички систем и духовну културу (Калуцков 2002: 18; Гумилев 2008: 191, 194). Љубинковићев концепт културне средине подразумева такав, холистички приступ фолклористичким проучавањима, ма из које матичне дисциплине она примарно происходила. Овакав концепт подразумева да сваки од сегмената народног стваралаштва неизбежно потиче, и одређен је, целином, и да стога на такав начин мора бити и доживљен и посматран.²

Концепт културне средине показује се значајним и кад је предмет проучавања преношење елемената традиције једне културне средине у

² Таково схватање је у складу са „античком, средоземном мишљу” (Петровић 2005) о целини ствари, какво баштини и традиционална култура Балкана, јер „југоисточна Европа, под утицајем Византије и православне варијанте хришћанства, античку културу, посебно античку духовност имала је већ у својим темељима” (Љубинковић 2007: 139).

другу. Кад је о музици реч, од посебног је значаја уочавање правилности по којима се одређене песме или инструменталне мелодије у процесу преношења мењају, или пак задржавају одређене елементе као постојане (према: Гошовский 1971: 16). Таква проучавања су нарочито добро дошла кад је у питању етномузиколошка грађа прикупљена у сеоским срединама изразитих метанастазичких области, у којима се по правилу срећу елементи којима се могу идентификовати различите групе становништва, јер је њихово порекло у различитим *матичним културним срединама* (термин преузет из: Љубинковић 1992: 109). Ти елементи су некада јасно препознатљиви, а некад се тек упоредно-типолошком анализом утврђује њихова веза са матичном културном средином, будући да се налазе у (каткад сасвим уникатним) амалгамским спојевима са елементима друге матичне средине.

У овом раду даћемо илустрацију појаве да житељи једне руралне културне средине, прешавши у другу и другачију руралну средину, мењају начин свог музичког изражавања (као и свог говора) и саображавају га музичком идиому окружења у којем су се настанили. Рад је заснован на резултатима етномузиколошких истраживања заснованим првенствено на грађи коју чине песме старијег сеоског вокалног слоја из једне од централних области Србије и Шумадије.³

О проблематици музичког наслеђа средишње Србије до сада је објављено релативно мало радова (в. Јовановић 2007: 190). Интердисциплинарна истраживања старије музичке традиције у овим пределима, са нагласком на области Јасенице, спроведена су последњих година са циљем утврђивања веза традиционалног сеоског певања и етногенетских процеса на овом терену.⁴ Резултати истраживања потврђују велику разноврсност унутар вокалне традиције Шумадије, упркос неоспорним међусобним структурним и мотивским сличностима њених облика, по којима се традиција овог краја разликује од традиција других области у Србији (в. нпр. облике *сватовског гласа* у: Јовановић 2002: 79–84).

³ Љубинковићеви радови посвећени поменутој проблематици обрађују тематику епских песама у том контексту (Љубинковић 1989, 1992). У овом раду пажња ће бити посвећена претежно лирским, а мањим делом епским песмама снимљеним на терену централне Шумадије.

⁴ Реч је о истраживањима са циљем доношења претпоставки о везама између физиономије вокалног наслеђа области, снимљене на терену претежно током 70-тих и 80-тих година 20. века (што, по основаној претпоставци, чини резултат континуитета стања на терену током више од стотину година) и етногенетских процеса који су се одвијали на овом терену од 15. века наовамо. У том циљу, у раду је примењена методологија тзв. „московске етнолингвистичке школе” (Толстој 1995, 1995а, Плотникова 2004 и др.) и техника картографисања, која омогућава сагледавање међусобног односа снопова изоглоса, установљених према критеријумима које диктирају дати елементи музичке структуре и жанровска припадност песама, у циљу доношења одређених претпоставки о току промена и развоја мелопоетских облика у оквиру појединих жанрова у дијахронијској димензији (Јовановић 2010).

Централна Србија је једна од изразитих метанастазичких области на Балкану. Њеним простором су од 14. века наовамо, а посебно у последњих две стотине година, непрекидно текле селидбене струје у свим правцима (в. детаљно у: Цвијић 1966; Дробњаковић 1923, 1925; Недељковић 1996). Логично је, отуда, да се на њеном простору срећу елементи међусобно различитих фолклорних дијалеката (тумачење овог појма према: Толстој 1995а: 54), који се читавају у различитим сегментима духовне културе (*Исто*). То је потврђено и етномузиколошким теренским истраживањима, првенствено упознавањем са старијом вокалном традицијом овог простора.

Фолклористичка истраживања показала су да кроз средиште Шумадије пролази замишљена граница између метанастазичких области у Србији: западно од границе преовлађује већинско динарско становништво, а источно – друге групе становника, углавном српског порекла (в. нпр. Дробњаковић 1923: 197). Таква слика је приближно подударна и са сликом распрострањења говорних дијалеката у Јасеници: кроз њено средиште пролази граница између (на западу) шумадијско-војвођанског и (на истоку) смедеревско-вршачког говорног дијалекта (Реметић 1985: 402, 404; Бошњаковић 2008: 297; Ивић 2009: 41, 68). Са истом овом границом приближно се поклапа и граница између музичких / вокалних дијалеката. Наравно, треба имати у виду да није реч о крутој граничној линији, већ је у сва три аспекта сагледавања – етнолошком, лингвистичком и етномузиколошком – идентификован и прелазни појас између две целине, у којем се наилази на елементе оба културна дијалекта (термин према: Плотникова 2004: 17; в. и Јовановић 2010: 348). Положај Јасенице као области на граници два фолклорна дијалекта, тако да је у исто време и прелазна област између њих (Дробњаковић 1932: 199, 203) и периферна област њихових матичних ареала, чини је веома комплексном за истраживање, а такође и сасвим специфичном (више о оваквим теренима в. у: Плотникова 2004: 251).

Занимљиво је да је на целој територији Јасенице већинско динарско становништво (са 54,7% кућа). На западу, оно чини апсолутну већину (77,9%, а у већини насеља преко 90% кућа), док је на истоку присутно као већинско (51,2% куће), уз израженије присуство становника косовско-метохијског порекла (26,9% кућа). У оба дела области има стариначких родова (на западу 14%, на истоку 13% кућа; в. Јовановић 2010: 37).⁵

У Јасеници, дакле, постоји одступање од правила о поменутој метанастазичкој граници: динарци чине већину и у западном (Горњој, или

⁵Проценти су израчунати на основу бројчаних података које је дао Б. Дробњаковић (1923, 1925); до данас нису вршена друга истраживања састава и порекла становништва тог краја. Ове податке сматрамо релевантним за стање на терену у последњим деценијама 20. века, кад је реч о старијим слојевима традиционалног певања.

Крагујевачкој) и у источном делу (Доњој, или Смедеревској Јасеници). Већина их се у ове крајеве населила у периоду између Првог и Другог српског устанка; један део се населио за стално, било је инверзних сеоба у Срем, као и много локалних сеоба. Досељеници из области динарског система и западне Србије постепено су се померали према истоку и прелазили у низију (источну, или ниску Шумадију), уз сталан прилив из етапних динарских области. Део досељеника се задржао у вишим пределима западне Шумадије. Управо је чињеница о динарској већини и на западу и на истоку области од великог интереса за истраживање старијег музичког наслеђа ове области и за тумачење одређених чињеница везаних за њега.

Поставило се питање могућности уочавања правилности у учесталости или пак проређености музичких елемената једног или другог вокалног дијалекта и њихов међусобни однос у самим музичким структурама, и то с обзиром на фолклорне жанрове (појам је узет у обзир према критеријуму примене песама у људском животу; в. Рорр 1997: 42). Као најпогоднији за ову врсту проучавања показао се приступ „московске етнолингвистичке школе” (Толстој 1995: 46) и техника картографисања, примењена по угледу на њу (Плотникова 2004).⁶

Овако спроведена истраживања показују да терен два подрегиона Јасенице обједињују некоји заједнички музички елементи, али да их истовремено одвајају значајне разлике. О томе је угледни истраживач овог терена, етномузиколог Љубинко Миљковић, писао:

„Иако су народне музичке традиције Горње и Доње Јасенице суседне, што за лако перцептивну последицу има варирање примера једног са примесама менталитета другог краја и обратно, основне одлике тих музичких традиција су у извесном смислу чак и контрарно супротне [...]. Према томе, међусобна неподударност је примарни аналитички резултат упоређења архаичне народне традиције та два субрегиона. [...] Релативно аутономни, а у сваком случају паралелни развој је, упркос својеврсном прожимању најстаријих примера једногласја и двогласја на таквом комуникацијски целовитом терену као што је Јасеница, имао као један од резултата и формирање два фундаментално различита укуса, две естетике најстаријег музичког изражавања” (Миљковић 1986: XXXI–XXXII).

Слика вокалне традиције на терену Јасенице је следећа: у Горњој Јасеници, елементи динарског музичког језика конзистентно су присутни тамо где се и могу очекивати – у селима на југозападу, у брдско-планинским пределима Рудника, Венчаца и Букуље. Забележена грађа овде и репертоарски/жанровски и по музичким елементима припада музичком идиому који обухвата шири ареал: западну и југозападну Србију, Сје-

⁶ Ареали распрострањености музичких елемената могу бити и предмет *мелогографије*, пандану *етнолингвистичке географије* (Плотникова 2004: 11).

ницу, Пештер, Црну Гору, Херцеговину, Босну. Сигурно је да је оваквој ситуацији на терену Горње Јасенице погодовала не само апсолутна динарска већина, већ и место пребивања, где су динарски досељеници могли, и успели, да сачувају начин живота веома близак ономе у матичним културним срединама и сточарство као основно занимање.

Вокални израз динараца, какав и овде налазимо, одликује снажно, интензивно двогласно певање, у три вида двогласне фактуре (о основним одликама в. више у: Васиљевић 2003: 343; Девић 2002: 38–41).

Поставља се питање шта је са музичким језиком динараца, већинског становништва, у низијама – у Доњој Јасеници и на северу Горње Јасенице? Одговор гласи: упркос динарској већини, подаци о музичком (и говорном) дијалекту сведоче да овде елементи динарске културе не само да нису јасно видљиви, него често нису чак ни препознатљиви. На овом простору су или ишчезли, или су се прилагодили другој музичкој логици и естетици – изразу других група становништва које живе на том простору: досељеника косовско-метохијске (хронолошки најстарије и практично непрекидне током дугог периода) и других струја, а затим и старинаца,⁷ на чији континуитет бивствовања у овој области указују етнолошки подаци, елементи говора и традиционалног певања (Цвијић 1966: 378; Недељковић 1996: 52, 55; Ивић 1955–1956: 98, 105, 113; Ивић 1957: 408, 412 и даље; Реметић 1985: 419; Бошњаковић 2008: 255; Миљковић 1986: XII–XIII; Јовановић 2010: 348). У свему томе значајну, а вероватно и пресудну улогу има чињеница да су у овом низинском крају, са благим брежуљкастим узвишењима, услови и начин живота значајно другачији него на западу – у основи привређивања је земљорадња.

Вокални израз становника ових крајева одликује, пре свега, једногласје (или, по П. Вукосављевићу, *истогласје*), уз другачије лествичне обрасце и, генерално, другу музичку естетику. Реч је о изразу који преовлађује у вокалној традицији косовског и, по свој прилици, стариначког становништва ових крајева.

Шта се, дакле, догодило са музичким изразом динараца насељених у ниској Шумадији? Може се рећи да су по досељењу имали две могућности: одржавање матичне културе, или отварање према култури затечених становника (према: Љубинковић 1992: 112). Истраживања су показала да су у сфери *приватног* динарци задржали неке од елемената културе своје матичне средине, док су у сфери *јавног* углавном попримили елементе музичке културе нове средине. Свакако је то резултат процеса у ком су,

⁷ Према Јовану Цвијићу, култура досељаваних Косоваца била је у великој мери сродна са културом стариначког становништва на простору Шумадије (1966: 168; в. и Реметић 1985: 25), тако да је основано претпоставити да су одређени фолклорни елементи током дугог временског периода били оснаживани тим сталним приливом и задржали се на овом терену све до краја 20. века.

прешавши у низију, променили начин живота и привређивања, за чим су нужно следили одређени компромиси ради успостављања нових односа, што је временом иницирало промене у начину говора и традиционалног певања.

Укратко ћемо, на основу неколико најизразитијих примера, указати на видове промена у динарском начину музичког изражавања у пределу ниске Шумадије.⁸

Од мноштва музичких елемената који су уочени анализом, као константе на којима се сагледава слика музичког наслеђа Јасенице и њених субареала издвајају се мелодијски модели (Јовановић 2010: 219–22). При анализи се пошло од идентификовања модела који су 1) заједнички за читаву област, 2) карактеристични за западни део и 3) карактеристични за источни део области. Овог пута пажња ће бити усмерена на моделе за које је утврђено да припадају динарском музичком наслеђу (с обзиром на њихову широку распрострањеност и велику учесталост у западним, динарским крајевима и у областима западне Србије). Остали параметри – фактура, тонски нивои, орнаментика, стилске особине, тембр и друго – указују на регионалне и дијалекатске разлике у оквирима заступљености истих модела, и на основу њих се могу уочити и пратити промене у динарском начину вокалног изражавања у крајевима културне средине у коју су досељени. Различитости појединих елемената модела сведоче о припадности различитим српским вокалним дијалектима, који се сусрећу и преклапају на терену Јасенице. За сваки од модела биће дато по два или више примера на основу који ће бити могуће уочавање разлика у зависности од тога у којој су културној средини забележени.

Један од најкарактеристичнијих свадбених и славских модела на великом простору динарске регије (али познат и у другим крајевима Србије као *славски глас*; **пример 1**) заснован је на тринаестерачком стиху (4,4,5). У Шумадији је присутан још и у свадбеном (**пример 2**), али и у жетелачком (**пример 3**) и прелском жанру (**пример 4**), у које је, како се претпоставља, прешао из славског и свадбеног. У Доњој Јасеници је нашао изузетно широку примену у прелским песмама, посебно у онима са израженом комуникативном функцијом (Јовановић 2011), о чему сведочи богатство различитих мелопоетских облика произашлих из мелоритмичких ћелија овог модела (*Исто*).

Другу групу примера, која на упечатљив начин илуструје вид промене музичког језика динараца у новој културној средини, чини модел такозваног *ерског* певања, одн. певања *на глас*,⁹ најчешће у десетерач-

⁸ Детаљнија разрада ове проблематике дата је у засебном раду (Јовановић 2010).

⁹ У Горњој Јасеници га је први запазио и о њему писао Ј. Павловић (1921: 147). Индикативно је да се емски термин за овакво певање, *на глас*, користи у Горњој Јасеници,

кој версификацији (4,6) са осмерачким (4,4) оквирним рефреном. Реч је о карактеристичној динарској бордунској форми (Девих 2002: 40), коју одликује двогласна фактура и тонски низ уских, нетемперованих интервала (**пример 5**). Међутим, варијанта оваквог певања са истока области показује другачије особине: иако је мелодијски модел задржан (уз изостављање рефрена), он се овде изводи једногласно и у тонском низу који је близак дијатонском (**пример 6**).

Наредни пример на којем се могу уочити промене у динарском певању јесте мелодијски модел *бројаница* одраслих, у осмерачкој версификацији (4,4). Он се у динарским областима јавља као самостални мотив који се у *бројаницама* понавља неограничен број пута са сваким новим стихом, уз наглашени, прегнантни ритам (**пример 7**). На истоку, он налази своје место само у дугим припевним рефренима придруженим лирским песмама различите садржине (**пример 8**).

Епско певање без гусала било је заступљено у читавој Јасеници готово до истека 20. века, а теренски снимци су начињени према певању певача аматера (упор. Љубинковић 1989: 212). Оне су у Јасеници најчешће певане на један јединствен мелодијски модел, типичан за динарски начин певања епских и приповедних песама (Радиновић 2007: 37, 39; Лајић-Михајловић 2007: 67). Из датих примера (**примери 9, 10**) види се да је начин извођења на западу и на истоку области у многоме сличан, а да је примарна разлика поново у тонском низу: на западу он је уски, нетемперован, а на истоку је дијатонски.

На основу увида у особине вокалне традиције у западном и источном делу Јасенице и уз интердисциплинарни приступ овој тематици, показује се значај промене културне средине за промену у физиономији елемената идентитета једне групе (српског) становништва, израженог кроз сеоско певање. Јасно је да концепт културне средине има могућност примене у методологији фолклористичких проучавања у Србији; штавише, он отвара пут мултидисциплинарном сагледавању појава, јер унапред подразумева њихово културно јединство, и, отуда, охрабрује могућност сусрета резултата изучавања у различитим дисциплинама. Јасно је да Љубинковићев концепт културне средине може бити примењен и на проблематику других предеоних целина у Србији и идентитета различитих група како у историјским, тако и у савременим, сеоским и градским срединама.

где је овакво певање карактеристично, а да се други емски термин *ерско* користи само у Доњој Јасеници, где је оно перципирано као „туђе”, својствено *Еровима* у западним деловима области, а не житељима доњојасеничких села.

Нотни примери

♩ = 137 o.f.

Кој по-ди-же Бож-ју сла-ву на да-наш-њи дан, на да-наш-њи дан.

Пример 1: *Кој подиже Божју славу на данашњи дан* – славска песма,
с. Доња Трнава; снимила и записала: Јелена Јовановић (2006)

♩ = 108 ♩ = 120

У - жи - на - рџ, у - жи - па - ра бр - дом ше - ће
и ру - жу бе - рџ. и ру - жу бе - рџ. И! o.f.

Пример 2: *Одлетоше, долетоше муштуклунџије,*
с. Стојачак; Љубинко Миљковић, Доња Јасеница,
пр. бр. 107

♩ = 84

Од - ле - то - ше, до - ле - то - ше
му - шту - лук - ци - је, му - шту - лук - ци - је!

Пример 3: *Ужинара брдом шеће и ружу бере,*
жетеличка песма, с. Доња Шаторња;
Јелена Јовановић, *Старинске свадбене песме и обичаји*
у Горњој Јасници (у Шумадији), пр. бр. 73

$\text{♩} = 110$

О - ди, до - ђи, а - го, дра - го,
код ме - не на пре - ло. И!

o.f.

Пример 4: *Оди, дођи, аго, драго, с. Вишевац,*
снимио: Петар Вукосављевић (1971);
записала: Јелена Јовановић

$\text{♩} = \text{cca } 60 \text{ Rubato}$

Ој, ди-вој - ко(ј) ми-ле(ј) мо - - је,
о,

$\text{♩} = \text{cca } 50$

ја по - ђо у зе - ле - ну ба - шту, да у - бе - рем зе - лен цвет, бе - о и
а - лен, да за - ки - тим Ми - ла пол ам - ре - (х)ел. И!

o.f.

Пример 5: *Ој дивојко, миле моје – бројаница,*
на глас, с. Винча;
снимила и записала: Јелена Јовановић (1988)

$\text{♩} = 112$

Ки - ша па - да, пу - тни - ци пу - ту - ју,
ки - ша па - да, пу - тни - ци пу - ту - ју.
О. Бе - ља, о, Ша - ро - ња! 'Ај - де!

Пример 6: *Киша пада, путници путују* –
рабацијска песма, с. Горња Трнава;
снимила и записала: Јелена Јовановић (2007)

$\text{♩} = 98$ *accelerando*

Ле-ти со-ко нави-со-ко, он гле-да, он пре-гле-да ко дре-ма, ко не дре-ма,
дај ми, Бо - же, дет - њи дан да се цу - ре на - гле - дам...
'а - љи - ну ће ку - пит', цу - ру ће по - љу - бит!

Пример 7: *Лети соко на високо* – бројаница,
с. Доња Шаторња;
снимила и записала: Јелена Јовановић (1988)

$\text{♩} = 84$

Виш-њи-чи-ца род ро-ди-ла, мис-лим ја, знашли ти? Ја 'о - ћу, ја мо-рам
зо - ру, зо - ру д'ос - па - вам.

Пример 8: *Вишњичица род родила*, с. Церовац;
Љубинко Миљковић, Доња Јасеница, пр. бр. 356

$\text{♩} = 144$ *accelerando*

Ој, сје - де Мар - ко с'мај - ком ве - че - ра - ти

$\text{♩} = 300$

су - ва 'ле - ба и цр - ве - на ви - на

$\text{♩} = 240$

а ка - да се на - по - ји - ше ви - на

(о) та - да је се Мар - ко о - сме' - ну - о...

а пи - та га о - ста - ри - ла мај - ка: *o.f.*

Пример 9: *Сједе Марко с мајком вечерати* –
на гусларски начин, с. Овсиште
снимио: Петар Вукосављевић (1972);
записала: Јелена Јовановић.

$\text{♩} = 78$

Кад 'но Тур - ци Ко - тор за - ро - би - ше, за - ро - би - ше Јан - ко - вић Сто -

ја - на, за - ро - би - ше Сми - ља - нић И - ли - ју. У И - ли - ју

о - ста мла - да љу - ба, мла - да љу - ба од го - ди - ну да - на.

У Сто - ја - на још мла - ђа о - ста - ла, мла - да љу - ба од не - де - љу да - на.

Пример 10: *Кад 'но Турци Котор заробише*, с. Придворица;
Љубинко Миљковић, Доња Јасеница, пр. бр. 329

ЛИТЕРАТУРА

- Алексеева Т. И. *Географическая среда и биология человека*. Москва, 1977.
- Бошњаковић, Жарко. *Фонетске особине говора источне Шумадије*. Београд: САНУ: Институт за српски језик САНУ, *Српски дијалектолошки зборник LV*, 2008, 1–322.
- Васиљевић, Миодраг А. „Структура тонских низова у нашој народној музици”. *Народне мелодије с Косова и Метохије*. Зорислава Васиљевић, прир. Београд: Просвета, 2003, 333–386.
- Гошовский, Владимир. „Народная музыка как источник исторической информации”. *У истоков народной музыки славян (очерки по музыкальному славяноведению)*. Москва: Советский композитор, 1971, 9–46.
- Гумилев, Лев. *Конец и вновь начало. Популярные лекции по народоведению*. Москва: Издательство Аст, 2008.
- Девидић, Драгослав. „Динарско и шопско певање у Србији и метанастасичка кретања”. *Нови звук* 19 (2002), 33–56.
- Дробњаковић, Боривоје. *Јасеница – антропогеографска испитивања, Српски етнографски зборник 25*, Насеља и порекло становништва, књ. 13, 1923.
- Дробњаковић, Б. *Смедеревско Подунавље и Јасеница, Српски етнографски зборник 34*, 1925.
- Дробњаковић, Б. „Sur la composition ethnique de la population de la Šumadija” *Extrait des Comptes rendus du III-e Congrès des géographes et ethnographes slaves en Yougoslavie 1930*, Belgrade: Imprimerie ”Davidović” (1932), 199–203.
- Иванова, А. А. „Концепция культурного ландшафта как методологический принцип организации комплексных полевых исследований”. *Актуальные проблемы полевой фольклористики. Первая часть*. Московский
- Государственный университет имени М. В. Ломоносов: Филологический факультет: Кафедра русского устного народного творчества: Издательство Московского университета, 2002, 14–23.
- Ивић, Павле. „О неким проблемима наше историске дијалектологије”. *Јужнословенски филолог*, XXI, књ. 1–4, Београд: САН, Институт за српски језик (1955–1956): 97–125.
- Ивић, П. „О говору Галипольских Срба”. *Српски дијалектолошки зборник XII* (1957).

- Ивић, П. *Српски дијалекти и њихова класификација*. Слободан Реметић, прир. Сремски Карловци, Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2009.
- Јовановић, Јелена. *Старинске свадбене песме и обичаји у Горњој Јасеници (у Шумадији) – сватовски глас и његови облици*, Београд: Музиколошки институт САНУ, 2002.
- Јовановић, Ј. "Ethnomusicological Researches in Šumadija". *Research of Dance and Music on the Balkans*. D. Golemović, ed. Banja Luka: International Musicological Society: Musicological Society of RS; Sarajevo: Musicological Society FbiH; Brčko: Association for Fostering of the Serb Cultural-Historical Heritage Vaštinar, 2007, 190–197.
- Јовановић, Ј. *Вокална традиција Јасенице у светлости етногенетских процеса*, докторска дисертација, Београд: Факултет музичке уметности: Катедра за етномузикологију, 2010. (рукопис)
- Јовановић, Ј. „Песме са рефреном 'Ноћ, тамна ноћ' у вокалној традицији Јасенице". *Митолошки зборник*. Рача: Центар за митолошке студије Србије 25 (2011), 187–210.
- Калуцков В. Н. „Топологическиј подход к исследованию традиционного культурного ландшафта". *Актуальные проблемы полевой фольклористики. Первая часть*. Московский Государственный университет имени М. В. Ломоносова: Филологический факультет: Кафедра русского устного народного творчества: Издательство Московского университета, 2002, 6–13.
- Лајић-Михајловић, Данка. „Херцеговачки епски дијалекат". *Дани Владе С. Милошевића, Бања Лука 2007, Научни скуп, Зборник радова*. Димитрије Големовић, ур. Бања Лука: Академија умјетности: Музиколошко друштво Републике Српске, 2007, 57–73.
- Љубинковић, Ненад. „Пролегомена за теорију о културној средини". *Расковник* 33 (1982), 91–100.
- Љубинковић, Н. „Преношење епских народних песама из једне културне средине у другу (у оквиру истога језика) – особен вид усменог превођења". *Књижевно превођење – теорија и историја (зборник радова)*. Кринка Видаковић-Петров, ур. Београд: Институт за књижевност и уметност, 1989, 211–216.
- Љубинковић, Н. „Значај миграционих кретања за стварање и обликовање усмене епске народне песме". *Расковник* 67–68 (1992), 109–122.
- Љубинковић, Н. „Антички култови и јужнословенски (српски) фолклор". *Антика и савремени свет*. Ксенија Марицки-Гађански, ур. Сремски Карловци, Сремска Митровица: Друштво за античке студије Србије; Београд: Службени гласник, 2007, 139–148.

- Миљковић, Љубинко. *Музичка традиција Србије III – Доња Јасеница или ниска Шумадија*. Смедеревска Паланка, 1986.
- Недельковић, Миле. *Записи о Шумадији*. Крагујевац: Библиотека „Шумадија”: Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Крагујевцу, 1996.
- Павловић, Јеремија. *Живот и обичаји народни у Крагујевачкој Јасеници у Шумадији. Српски етнографски зборник, Живот и обичаји народни*, књ. 22. Београд: Српска Краљевска Академија, 1921.
- Петровић, Александар. *Аналогија и ентропија. Филозофија природе и хармоније Лазе Костића и Косте Стојановића*. Нови Сад: Матица српска, 2005.
- Петровић, Петар Ж. „Шумадија – Прошлост, име и положај области”. *Гласник Етнографског музеја* 26 (1963), 141–165.
- Плотникова А. А. *Этнолингвистическая география Южной Славии. Традиционная Духовная Культура Славян*. Москва: Российская академия наук: Институт славяноведения, 2004.
- Радиновић, Сања. „Српске народне баладе и етномузикологија – немогућа мисија”. *Нови звук* 30 (2007), 34–51.
- Реметић, Слободан, *Говори централне Шумадије. Српски дијалектолошки зборник*, књ. XXXI. Београд: САНУ и Институт за српскохрватски језик, 1985.
- Толстој, Никита Ильич. „Етнолингвистика у кругу хуманистичких дисциплина”. *Језик словенске културе*. Веселин Илић, ур. Ниш: Просвета, 1995, 31–46.
- Толстој, Н. И. „Језик и култура”. *Језик словенске културе*. Веселин Илић, ур. Ниш: Просвета, 1995а, 47–61.
- Цвијић, Јован. *Балканско полуострво и јужнословенске земље*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1966.
- Bohlman, Philip V. ”Music and Culture – Historiography of Disjuncture” *The Cultural Study of Music (a critical introduction)*. Martin Clayton, Trevor Herbert, Richard Middleton, ур. New York and London: Routledge, 2003, 44–56.
- Zemtsovsky, Izaly. ”An Attempt at a Synthetic Paradigm”, *Ethnomusicology* 41(2) (1997), 185–205.
- Middleton Richard. ”Music Studies and the Idea of Culture”. *The Cultural Study of Music (a critical introduction)*. Martin Clayton, Trevor Herbert, Richard Middleton, ур. New York and London: Routledge, 2003, 1–15.
- Propp, Vladimir. *Theory and History of Folklore*. Mineapolis: University of Minnesota Press, 1997.

ИЗВОРИ (УЖИ ИЗБОР)

- Васиљевић, Миодраг А. *Народне песме из Војводине*. Драгослав Девећ, прир. Нови Сад: Матица српска: Завод за културу Војводине, 2009.
- Вукичевић-Закић, Мирјана. „Народна музика Груже и Левча”. *Народне игре Србије, грађа*, свеска 3. *Народне игре у Левчу и Гружи*, Оливера Васић, ур. Београд: Центар за учење народних игара Србије, 1992, 138–164.
- Вукосављевић Петар Д., Оливера Васић, Јасна Бјеладиновић. *Народне мелодије, игре и ношње Пеитерско-сјеничке висоравни*. Радио Београд, 1984.
- Големовић, Димитрије. „Народно певање Тамнаве”. *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику* 4–5 (1989), 93–106.
- Големовић, Д. *Народна музика ужичког краја*. Београд: Етнографски институт САНУ, Посебна издања, књ. 30, св. 2, 1990.
- Големовић, Д. „Народна музика Ваљевске Колубаре”, *Истраживања VI, Ваљевска Колубара*, Ваљево, 1990а, 389–430.
- Големовић, Д. *Црногорска народна музика*. Подгорица: Пергамена, 1995.
- Големовић, Д. „Народна музика области Тимок и Заглавак”. *Гласник Етнографског музеја* 62 (1998), 265–288.
- Големовић, Д., Оливера Васић. *Таково у игри и песни*. Горњи Милановац: „Типопластика”, 1994.
- Девећ, Драгослав. *Народна музика Драгачева – облици и развој*. Београд, 1986.
- Девећ, Д. *Народна музика Црноречја у светлости етногенетских процеса*, Београд, 1990.
- Ђорђевић, Владимир. *Српске народне мелодије (Предратна Србија)*. Београд, 1931.
- Манојловић, Коста. *Народне мелодије источне Србије*. Београд: САН, Посебна издања, књ. ССХII, Музиколошки институт, књ. 6, 1953.
- Миљковић, Љубинко. *Музичка традиција Србије II – Мачва*. Шабац: Глас Подриња, 1985.
- Мокрањац, Стеван С. *Српске народне песме и игре с мелодијама из Левча, Сабрана дела*, Том 9. *Етномузиколошки записи*. Књажевац: Нота, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1996.

Jelena Jovanović

APPLICATION OF LJUBINKOVIĆ'S CONCEPT OF „CULTURAL ENVIRONMENT” ON
ETHNOMUSICOLOGICAL RESEARCH IN THE REGION OF CENTRAL SERBIA

Summary

Interdisciplinary research of the older layer of rural vocal tradition in the region of Jasenica in central Serbia (Šumadija) have shown that in this area two different cultural and musical dialects meet and overlap. It results with a very complex image of vocal tradition, so the analytical approach might be applied to the tradition of the whole region, as well as to the traditions of the two subregions: Western and Eastern. Despite the fact that in both subregions the majority are the inhabitants of the same origin – Dinaric, and despite the fact their musical idiom is the dominant on the West, their influence on the musical idiom in the East is hardly recognizable, due to their contact with musical practice of the other groups of (Serbian) inhabitants there.

This paper is a contribution to the possible research direction encouraged by Ljubinković's concept of *cultural environment* within which a certain social entity lives and creates. If the group changes the cultural environment, its folklore idiom might also be changed. Such case has been shown in this paper on the example of Dinaric, highlander inhabitants settled in flat areas of Šumadija.

ПРОМИШЉАЊА ТРАДИЦИЈЕ
Фолклорна и литерарна истраживања
Зборник радова посвећен
Мирјани Дрндарски и Ненаду Љубинковићу

Издавач

Институт за књижевност и уметност
Београд, Краља Милана 2
имејл: ikum@ikum.org.rs

За издавача

Др Весна Матовић
директор Института

Преводи на енглески језик

Новица Петровић

Коректура

Уредништво

На корицама

„Начинише од стакла тепсију“,
цртеж Мирка Рачког

Штампа

„Чигоја штампа“

Тираж

300 примерака

ISBN 978-86-7095-206-5

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41.09:398(082)
821.163.41.09(082)
398(082)
016:929 Дрндарски М.(082)
016:929 Љубинковић Н.(082)
012 Дрндарски М.(082)
012 Љубинковић Н.(082)

ПРОМИШЉАЊЕ ТРАДИЦИЈЕ : фолклорна и
литерарна истраживања : зборник радова
посвећен Мирјани Дрндарски и Ненаду
Љубинковићу / уредили Бошко Сувајџић,
Бранко Златковић. - Београд : Институт за
књижевност и уметност, 2014 (Београд :
Чигоја штампа). - 738 стр. : слике М.
Дрндарски и Н. Љубинковића ; 24 см. -
(Посебна издања / Институт за књижевност и
уметност ; #књ. #37)

Тираж 300. - Напомене и библиографске
референце уз радове. - Библиографија уз сваки
рад. - Резюме; Summary.

ISBN 978-86-7095-207-2

1. Сувајџић, Бошко [приређивач, сакупљач]
а) Дрндарски, Мирјана (1941-) -
Биобиблиографије б) Љубинковић, Ненад
(1940-) - Биобиблиографије с) Српска
народна књижевност - Зборници д) Српска
књижевност - Поетика - Зборници е) Фолклор
- Зборници
COBISS.SR-ID 205685516